

EMILES & FERDINAND

Magazine van

LARCIER
INTERSENTIA

2020/1 | N° 16

Gratis magazine

Afgiftekantoor: 3000 Leuven Masspost | P919288

8

AUTEURSRECHT

Naar een modern auteursrecht via de langverwachte *Copyright Package*

Interview met Fabienne Brison

4 Justitie en haar actoren

Het gerechtelijk recht anno 2020

Interview met Pierre Thiriar

14 Recht en maatschappij

Derde Dag van de Rechtsstaat

Bart Willocx

16 Het goede doel

Belgian Lawyers for Africa – It's Legal to Care!

Interview met Younes Sebbarh, Gilles Leyssen & Camille Degrave

20 Nieuwe instelling

In november 2020 gaat het Europees Openbaar Ministerie van start
Francis Desterbeck

En ook

→ Niet te missen data

→ ...

AUTEURS-
RECHT

VEEL
LEESPLEZIER!

“

BESTE AUTEURS, BESTE KLANTEN, BESTE LEZERS,

U heeft de gloednieuwe Emile & Ferdinand in handen met opnieuw een aantal interessante bijdragen en interviews.

We interviewden Pierre Thiriar naar aanleiding van het verschijnen van de nieuwe editie van het 'Handboek Gerechtelijk recht'. Hij schetst voor ons de stand van het procesrecht anno 2020 én zijn toekomstdroom van een kosteloos systeem van alternatieve geschillenbeslechting. Hij wijst de knelpunten aan die op korte termijn moeten worden aangepakt. Bij de digitalisering van Justitie ziet hij een risico, want deze zal immers de inhoud van het recht medebepalen. De vraag wie de digitale toegang tot Justitie controleert is een vraag van fundamenteel rechtstatelijk belang.

Dat brengt ons meteen bij de derde bijdrage: een vooruitblik door Bart Willocx op de derde editie van de 'Dag van de Rechtsstaat' (23 april 2020), met onder andere Ilja Leonard Pfeijffer en Herman Van Goethem.

Uiteraard staan we ook stil bij de belangrijke evoluties in het auteursrecht in het afgelopen jaar. Er bewoog nogal wat, vooral op Europees niveau: de langverwachte *Copyright Package* werd eindelijk realiteit, met de zogenaamde DSM-Richtlijn. Vooral over de artikels

15 en 17 is al veel inkt gevloeid. Fabienne Brison licht de richtlijn én enkele veel gehoorde termen ('*value gap*', '*safe harbour*', '*text and data mining*') toe en geeft een kritische evaluatie van de richtlijn die tot doel had het algemeen belang én private belangen veilig te stellen. Aansluitend kunt u ook kennis maken met een werk over digitale en analoge verspreiding van auteursrechtelijk beschermde werken en software.

Van hightech naar waterputten... In een vorig nummer van Emile & Ferdinand spraken we met Younes Sebbah en Gilles Leyssen over juridische vragen en overwegingen omtrent artificial intelligence. In oktober 2019 zakten zij samen met hun confrater Camille Degrave naar Zambia om daar met hun eigen vzw 'Belgian Lawyers for Africa' een impact te maken. In dit nummer blikken we met hen terug op dit project. We vroegen tevens wat we in de toekomst nog aan goeds mogen verwachten van 'Belgian Lawyers for Africa – It's Legal to Care'!

Afsluiten doen we met fraudebestrijding. Francis Desterbeck stelt ons het Europees Openbaar Ministerie (EOM) voor. Deze instelling is opgericht om strafbare feiten die de financiële belangen van de Europese Unie schaden op een meer efficiënte manier te vervolgen.

COLOFON

Hoofredacteur
Herman Verleyen

Redactieteam
Herman Verleyen, Bert Van Vaerenbergh,
met medewerking van Anne-Laure Bastin

Lay-out
Julie-Cerise Moers (Cerise.be)

© Lefebvre Sarrut Belgium NV

Verantwoordelijke uitgever
Paul-Etienne Pimont
Lefebvre Sarrut Belgium NV
Hoogstraat 139, Loft 6 - 1000 Brussel

Publiciteitsregie
The Future is Now bvba
Laurence Thomsin
0032 471 63 67 01
info@the-future-is-now.net

Berichten die bestemd zijn voor de redactie kunnen worden verzonden via e-mail:
emileenferdinand@larcier.com

DIT MAGAZINE IS OOK VAN U!

Aarzel niet om ons **artikels over te maken**. Ook uw **suggesties** of **opmerkingen** op **gepubliceerde bijdragen** zijn welkom!
Stuur ons uw berichten op: emileenferdinand@larcier.com

LARCIER
INTERSENTIA

NIET ALLEEN OMWILLE VAN DE INTERESSANTE BIJDAGEN IS DIT EEN SPECIALE UITGAVE. GRAAG INFORMEER IK U OOK OVER DE KRACHTENBUNDELING VAN LARCIER EN INTERSENTIA.

Sinds oktober 2018 maakt Intersentia deel uit van Lefebvre Sarrut, de Europese leider op het gebied van juridische en fiscale publicaties en opleidingen, waartoe in België ook Larcier, Indicator en Bruylant behoren. Vanaf 2020 versterken de Nederlandstalige publicaties en opleidingen van Larcier het fonds van Intersentia.

Door deze integratie onder de merknaam Intersentia kunnen we de Nederlandstalige juridische markt nog beter bedienen, met een gestroomlijnd fonds. Bovendien kunnen we onze auteurs en sprekers nog beter inzetten om hun kennis en expertise met u te delen.

Deze nieuwe en veelzijdige dynamiek weerspiegelt zich ook in het nieuwe logo van Intersentia.

De verschillende merknamen van Lefebvre Sarrut in België worden behouden, maar worden ondergebracht onder een gemeenschappelijk kleurrijk logo. Deze driehoek symboliseert de diversiteit en de dynamiek van onze merken en vormt tegelijk een link tussen de merken.

Zo behouden de individuele merken hun eigenheid en traditie maar door de krachten te bundelen waarborgen we ook in de toekomst onze belangrijkste missie: uw betrouwbare en kwaliteitsvolle kennispartner zijn in alle domeinen van het recht, fiscaliteit, bedrijfsfinanciering en accountancy.

Wat verandert er?

In concreto vindt u voortaan alle Nederlandstalige opleidingen op de website van Intersentia. (www.intersentia.be/opleidingen). Ook alle nieuwe Nederlandstalige wetboeken en monografieën worden voortaan onder het merk Intersentia uitgebracht, en vindt u dan ook terug op de website van Intersentia.

Wat blijft?

De reeds verschenen Nederlandstalige boeken, tijdschriften en digitale oplossingen van Larcier blijven in een overgangsfase beschikbaar op de Nederlandstalige website van Larcier. Het Franstalige fonds van Larcier blijft, onder de merknaam Larcier, integraal beschikbaar op de Franstalige website.

Ik wens u veel leesplezier met deze eerste Emile & Ferdinand van 2020.

Hans Kluwer

 INTERSENTIA

HET GERECHTELIJK RECHT

ANNO 2020

Recent verscheen de nieuwe editie van 'Handboek Gerechtelijk recht', het basiswerk over het burgerlijk procesrecht. De perfecte gelegenheid om één van de auteurs te vragen om de stand van het procesrecht anno 2020, na 11 potpourriwetten, te evalueren. Pierre Thiriar droomt van de alternatieve beslechting als openbare dienst en wijst de knelpunten aan die op korte termijn moeten worden aangepakt. Voor hem is de mentaliteitswijziging bij de actoren van Justitie de grootste uitdaging. Tot slot ziet hij een risico bij de digitalisering van Justitie. Deze zal immers de inhoud van het recht medebepalen. De vraag wie de digitale toegang tot Justitie controleert is een vraag van fundamenteel rechtstatelijk belang.

Pierre Thiriar

Raadsheer bij het Hof van Beroep te Antwerpen en praktijkassistent gerechtelijk recht aan de Universiteit Antwerpen. Hij is auteur van diverse publicaties over het gerechtelijk recht en is eveneens medeauteur van het 'Handboek Gerechtelijk recht'

Emile & Ferdinand: Recent verscheen de nieuwe editie van het 'Handboek Gerechtelijk recht'. Kunt u even de ontstaansgeschiedenis van het werk schetsen?

Pierre Thiriar: Een Nederlandstalig basiswerk over het burgerlijk procesrecht, dat was de grote ambitie van wijlen professor Jean Laenens. Toen Jean Laenens in 2007 ernstig ziek werd, benaderde Dirk Scheers mij om mee te werken aan het 'Handboek Gerechtelijk recht'. Ik ben zeer blij dat Jean Laenens toen nog zijn goedkeuring kon geven voor mijn toetreding tot de auteursequipe. Met Dirk Scheers hebben wij ons ten aanzien van Jean Laenens verbonden om zijn handboek steeds in leven te houden. Dit is een zeer belangrijk engagement dat wij op ons hebben genomen en waaraan wij trouw zullen blijven. Hierbij is Dirk Scheers de kapitein van ons team. Vanaf de vorige editie hebben professor Beatrix Vanlerberghe en professor Stefan Rutten de ploeg vervoegd. Zij zijn de opvolgers van professor Jean Laenens op de UAntwerpen en zo is de cirkel rond.

Wat maakt het werk zo bijzonder?

De vier auteurs hebben een sterke verankering in de rechtspraktijk en in het onderwijs. Twee magistraten, twee advocaten, een mooi evenwicht. Zo komen de gevoeligheden en de praktijkervaring van de beide kanten van de balie aan bod. Alle vier geven we les, zodat we permanente feedback krijgen over de moeilijkheden die studenten en rechtspractici ondervinden om deze materie te beheersen of te beoefenen. Dat is de insteek bij het schrijven van het boek: accuraat, volledig, academisch diepgaand, maar bovenal bevattelijk voor de rechtspracticus en de student. Wie het boek raadpleegt moet antwoorden vinden op de vragen waarmee hij zit, op een duidelijke en pedagogisch verantwoorde wijze. Dat is de rijkdom en tevens de beperking van dit werk: het is een basishandboek over het burgerlijk procesrecht, geen monografie over een bijzonder probleem van de procedure. In de toekomst zal een systeem uitgewerkt worden waarbij het handboek quasi permanent up-to-date wordt gehouden en waarbij het verrijkt wordt met bijkomende informatie over specifieke vraagstukken van het gerechtelijk recht en daarmee is ook deze beperking opgeheven.

Zelf bekijk ik het handboek als ‘Ons Kookboek’ van het burgerlijk procesrecht. Indien het handboek voor de rechtspracticus en de student dezelfde vertrouwde compagnon is als ‘Ons Kookboek’ in de keuken, dan zijn wij in ons opzet geslaagd.

Wat maakte een nieuwe vijfde editie noodzakelijk?

De laatste editie van het handboek dateerde van 2016. Toen was er nog maar één potpourriwet. Inmiddels zijn er 11 potpourriwetten en zijn er nog andere wetten bijgekomen die een grote invloed hebben op het burgerlijk procesrecht. Een nieuwe editie van het handboek was onvermijdelijk en kon niet langer op zich laten wachten. Hopelijk is er nu een periode van grotere stabiliteit voor het burgerlijk procesrecht aangebroken. Het gerechtelijk recht vormt het geheel van de spelregels om recht te bekomen. Indien de spelregels aanhoudend wijzigen terwijl de match gespeeld wordt, leidt dit tot grote ontredde- ring op het veld. Alleen al om deze reden hebben de potpourri- wetten hun doel gemist.

Hoe zou u de stand van het procesrecht anno 2020 evalueren?

Het Gerechtelijk Wetboek van Charles Van Reepingen was iets om oprecht trots over te zijn. Wie grasduint door het Verslag Van Reepingen, is getroffen door de cohe- rentie van het geheel en hoe grondig alles doordacht was. Het Gerechtelijk Wetboek was evident gedateerd en aan een gron- dige hervorming toe. Vandaag is het burgerlijk procesrecht echter een huis met vele koterijen geworden. Zogenaamde ‘quick wins’ werden ingevoerd, zonder na te gaan of deze wijzigingen daadwerkelijk iets bijbrachten aan een efficiënte, kwaliteitsvol- le en snelle Justitie. Professor Hakim Boularbah had het in een interview over de drang om te hervormen om te hervormen. De diverse wetswijzigingen van de afgelopen jaren struikelen over elkaar. Sommige wijzigingen zijn contraproductief en zelfs ne- fast. Inmiddels is de rechtspracticus ontredde- rd en vervreemd van het burgerlijk procesrecht. Hij heeft het gevoel dat hij niet meer kan voortgaan op zijn parate kennis van de procedurereg- els. Ook daarin wil het handboek hun steun en toeverlaat zijn.

Hoe ziet u het procesrecht verder evolueren?

Het is mijn persoonlijke overtuiging dat het procesrecht binnen tien jaar onherkenbaar zal zijn omdat de wijze

Als ik mag dromen over de toekomst, dan zie ik een volledig kosteloos systeem van alternatieve geschillenbeslechting via bemiddeling en verzoening, van staatswege georganiseerd als een openbare dienst. De kosten hiervan zijn een fractie van wat rechtsgeschillen aan het handels- en rechtsverkeer kosten. Elke rechterlijke procedure, verstoort de economie en het rechtsleven en de ware financiële impact hiervan op onze samenleving werd nooit gemeten. De psychologische en menselijke kost van een procedure is letterlijk ‘onmetelijk’. Dagelijks zien wij rechtzoekenden voor ons die al jaren gebukt gaan onder een aanslepende procedure.

waarop geschillen beslecht worden binnen tien jaar onherken- baar moet zijn. Wie weg kan blijven van het gerechtelijk appa- raat, blijft immers weg van het gerechtelijk apparaat. Burgerlij- ke procedures slepen onmenselijk lang aan, zijn onverantwoord duur – waarbij ik het ook heb over de kost voor de maatschappij – en het eindresultaat is onvoorspelbaar. Eigenlijk is de civiele rechtspraak volkomen failliet.

Als ik mag dromen over de toekomst, dan zie ik die als volgt. Een volledig kosteloos systeem van alternatieve geschillenbe- slechting via bemiddeling en verzoening, van staatswege geor- ganiseerd als een openbare dienst. De kosten hiervan zijn een fractie van wat rechtsgeschillen aan het handels- en rechtsver- keer kosten. Elke rechterlijke procedure, verstoort de econo- mie en het rechtsleven en de ware financiële impact hiervan op onze samenleving werd nooit gemeten. De psychologische

en menselijke kost van een procedure is letterlijk ‘onmetelijk’. Dagelijks zien wij rechtzoekenden voor ons die al jaren gebukt gaan onder een aanslepende procedure.

Indien de alternatieve beslechting van het geschil niet mogelijk is, dan moet er een gelaagde en geïntegreerde procedure mogelijk zijn. Hierbij moet maximaal gebruik worden gemaakt van online dispute resolution (ODR) en artificiële intelligentie (AI). Eenvoudige geschillen worden online aangemeld en zo mogelijk volautomatisch en onmiddellijk beslecht. Waar dat niet mogelijk is, wordt het geschil beslecht door een referendaris al dan niet onder het visum van een rechter. Nog complexere geschillen worden door een rechter beslecht, in principe volledig online. Waar nodig wordt een online rechtszitting gehouden, al dan niet met audio- en videolink. Uitzonderlijk wordt een fysieke zitting gehouden in een gerechtsgebouw indien dat nodig is. Bij dit alles maken referendarissen en rechters maximaal gebruik van artificiële intelligentie en online data.

Er wordt afgestapt van de klassieke piramide van de rechterlijke orde met een eerste aanleg, een hoger beroep en het cassatieberoep. Alle rechters worden geïntegreerd binnen dezelfde rechtsprekende entiteit. Hierbij zijn rechters ingedeeld in teams, lezen rechters elkaars werk op voorhand na, organiseren zij een systeem van interne kwaliteitszorg, wordt de cassatietoets als een prejudicieel systeem ingebouwd en zijn er binnen deze structuur, junior en senior rechters evenals referentierechters voor specifieke vraagstukken van het recht.

Welke knelpunten moeten nog worden aangepakt?

“In de huidige stand van het gerechtelijk recht is er dringend nood aan een globale en doordachte reparatie van het burgerlijk procesrecht. De potpourritsunami, dat was te veel, te snel en te ondoordacht. Heel veel hervormingen zijn inhoudelijk contraproductief en wetstechnisch van erbarmelijke kwaliteit. Dit zou best verholpen worden door een grondig voorbereide reparatie. De Hoge Raad voor de Justitie in samenwerking met het Interuniversitair Centrum voor Gerechtelijk Recht en de balie, kan hierin een belangrijke rol spelen. De Hoge Raad zou een coördinerende rol kunnen spelen en ervoor zorgen dat er voldoende inbreng is van magistraten. Het ICGR

Het vervangen van papieren dossiers door digitale dossiers, dat is niet de digitalisering van Justitie. Momenteel staan we eigenlijk nog niet verder dan de invoering van de informaticatechnologie van de 20ste eeuw binnen Justitie in het begin van de 21ste eeuw. De werkelijke digitalisering van Justitie dat is de digitalisering van de werkelijke beslissingsprocessen binnen Justitie en op dat punt staan we nog nergens. ”

zou de theoretische coherentie kunnen bewaken en evident is de stem en de insteek van de advocaten onmisbaar. Het gerechtelijk recht dat is het instrument waarmee advocaten en rechters dagelijks moeten werken. Zij zijn het best geplaatst om te zeggen of dat instrument deugt of niet. Evident moeten de gerechtsdeurwaarders en de notarissen ook gekend worden wanneer de procedureregels hun praktijk aanbelangt.

Wat is de grootste uitdaging?

“De grootste uitdaging, zit tussen de twee oren van de rechtspracticus. Menigeen zal de wenkbrauwen hebben gefronst bij het lezen van mijn toekomstdroom voor Justitie. Nochtans moet de werking van het gehele gerechtelijke apparaat heruitgevonden worden, want zo kan het niet verder. Het moeilijkste daarbij is altijd om de mentaliteiten te veranderen. De rechtspracticus moet zijn comfortzone verlaten. Het vertrouwde paradigma verlaten en onbekende wateren bevaren, laat dat nu net de grootste uitdaging zijn. Als wij juristen, van natuur avonturiers zouden zijn, dan zouden we ons leven niet tussen de rechtsboeken doorbrengen maar de wijde wereld ver-

kennen. Het is nog nooit zo boeiend en relevant geweest om jurist te zijn, om de juridische wereld van morgen mee uit te denken en vorm te geven. Er zal zeer zeker een rol voor de jurist binnen Justitie weggelegd blijven. Alleen zal die rol in niets vergelijkbaar zijn met wat de jurist vandaag doet. Ook de vereiste vaardigheden zullen evolueren.

Quid met de digitalisering van Justitie?

“ Er is momenteel nog geen breed maatschappelijk debat over de digitalisering van Justitie. Nochtans is deze maatschappelijke evolutie volop aan de gang en is deze evolutie van fundamenteel belang. De digitalisering van Justitie, de digitalisering van de werking van Justitie zal immers de inhoud van het recht medebepalen. De vraag wie de digitale toegang tot Justitie controleert is een vraag van fundamenteel rechtstatelijk belang. Zo is ook de vraag wie de data geproduceerd door Justitie zal beheeren en controleren, ongemeen belangrijk. In die zin zijn het toevertrouwen van het volledige insolventiedossier aan een private commerciële vennootschap en het inmiddels ter ziele gegane verplichte gebruik van de diensten van diezelfde onderneming tegen betaling om digitaal met Justitie te communiceren, niet meer of niet minder dan een rechtstaatsgreep.

Het vervangen van papieren dossiers door digitale dossiers, het vervangen van papieren communicatie door digitale communicatie, dat is niet de digitalisering van Justitie. Momenteel staan we eigenlijk nog niet verder dan de invoering van de informaticatechnologie van de 20ste eeuw binnen Justitie in het begin van de 21ste eeuw. We lopen een eeuw achter. De werkelijke digitalisering van Justitie dat is de digitalisering van de werk- en beslissingsprocessen binnen Justitie en op dat punt staan we nog nergens. Het is niet aan mij om te beslissen of die digitalisering van Justitie al dan niet best geprivatiseerd kan worden. Als rechter is het wel mijn plicht om daarover na te denken en om daarover een opinie te hebben. Hopelijk zien wij hierover zeer binnenkort een debat in het parlement, dat door de rechtzoekenden van dit land met de grootste belangstelling gevolgd wordt. Het ‘Handboek Gerechtelijk recht’ zal in ieder geval die evoluties op de voet blijven volgen en kritisch en bevattelijk duiden voor de jurist en de jurist in spe.

HANDBOEK GERECHTELIJK RECHT (vijfde editie)
Jean Laenens, Dirk Scheers, Pierre Thiriar, Stefan Rutten,
Beatrix Vanlerberghe

Al meer dan 15 jaar het meest gezaghebbende referentiewerk over procesrecht in Vlaanderen! Het Handboek Gerechtelijk recht beperkt zich niet tot een loutere beschrijving van de regelgeving. De auteurs van dit handboek hebben steeds de wetteksten aan een kritisch, maar constructief onderzoek onderworpen, waarbij ze altijd hebben gezocht naar afdoende antwoorden.

Intersentia • december 2019 • hardcover • 969 p.

NAAR EEN MODERN EUROPEES AUTEURSRECHT VIA DE *COPYRIGHT* *PACKAGE*

In 2019 is er veel gebeurd op het vlak van het auteursrecht, vooral op Europees vlak: de langverwachte *Copyright Package*, werd eindelijk realiteit. In die *Copyright Package* zat de zogenoemde DSM Richtlijn die in april 2019 werd aangenomen. Vooral over de artikels 15 en 17 is al veel inkt gevloeid. Prof. Fabienne Brison licht de richtlijn én enkele veel gehoorde termen ('*value gap*', '*safe harbour*', '*text and data mining*') toe en geeft een kritische evaluatie van de richtlijn die tot doel heeft het algemeen belang én private belangen veilig te stellen.

Fabienne Brison

Professor Vrije Universiteit Brussel,
advocaat balie Brussel, deskundige
Raad Intellectuele Eigendom,
secretarisgeneraal ALAI
International, redactiesecretaris
Auteurs & Media.

Emile & Ferdinand: Fabienne, we kennen jou onder meer van het "Huldeboek Corbet". Kunt u dat boek even voorstellen aan de lezer van ons magazine en ons en passant zeggen of dat boek nog actueel is met alles wat we het laatste jaar weer over het auteursrecht in de media hebben kunnen lezen?

Fabienne Brison: Wel, het Huldeboek Corbet is eigenlijk een handboek over het Belgische auteursrecht.

Het gaat dan over auteursrecht in de ruime zin, dat wil zeggen het auteursrecht van auteurs zoals muzikanten, filmregisseurs, fotografen, beeldende kunstenaars, schrijvers enzovoort, maar

ook het auteursrecht op nieuwere genres van werken zoals computerprogramma's (dat dikwijls 'software' wordt genoemd) en databanken, én de naburige rechten van uitvoerende kunstenaars, dat zijn zangers, muzikanten, acteurs..., van producenten van fonogrammen en films, van omroeporganisaties, en nu zelfs ook van uitgevers.

Het boek is opgevat als een artikelsgewijze commentaar, een ideeetje dat Hendrik (Vanhees, n.v.d.r.) en ik indertijd hebben opgepikt uit Nederland. Het is dus een aaneenschakeling van commentaren, artikel per artikel uit het Wetboek van Economisch Recht dat over het auteursrecht handelt.

Voor die commentaren zijn Hendrik en ik gaan aankloppen bij talrijke collega's; we hebben dus niet alles zelf geschreven. De auteurs die we indertijd hebben benaderd (de eerste uitgave dateert al uit 2006, de tijd vliegt!) waren vooral collega's die verbonden waren aan een Belgische universiteit, Vlaams of Frans, dat maakte voor ons geen verschil. Iedereen schreef in zijn moedertaal; het is dus ook een tweetalig werk. Naast onze directe collega's aan de universiteiten benaderden we ook enkele andere auteurs, maar steeds met de gedachte dat het om personen moest gaan met een academisch-wetenschappelijke benadering van de materie die zich al verdienstelijk hadden gemaakt in de materie en waarop we konden rekenen voor een grondige analyse. Hendrik en ik lieten onze auteurs immers alle vrijheid om de artikelen die we hen hadden voorgesteld te becommentariëren. Geen inhoudelijke inmenging, maar *freedom of speech*.

In al die jaren hebben Hendrik en ik eigenlijk veel goede reacties op het boek ontvangen en mogen we nu toch wel zeggen dat het een soort referentiewerk in België is geworden. Daar zijn we best fier op.

Huldeboek Jan Corbet: **HET BELGISCHE AUTEURSRECHT. Artikelsgewijze commentaar / LE DROIT D'AUTEUR BELGE. Commentaire par article** (Fabienne Brison & Hendrik Vanhees (eds.))
Larcier • hardcover • 1338 p.

Ik zei al dat de eerste uitgave uit 2006 dateert. Inmiddels is er een vierde uitgave op de markt. Die laatste versie dateert van 2018. Tja, en de wereld draait door, het auteursrecht dus ook (lacht).

In 2019 is er inderdaad weer veel gebeurd op het vlak van het auteursrecht. En dan vooral op Europees vlak natuurlijk. De langverwachte *Copyright Package* die de Europese Commissie in 2015 al had voorgesteld, werd in 2019 eindelijk een realiteit. In die *Copyright Package* zat de zogenoemde *Digital Single Market* (DSM)-Richtlijn die in april 2019 werd aanvaard en die ongetwijfeld de meeste inkt heeft doen vloeien.

Daar houdt ons Huldeboek uiteraard nog geen rekening mee. Wat ons interesseert, is het Belgisch recht, dus de omzetting van de richtlijnen uit die *Copyright Package* in ons Belgisch recht. Sommige aspecten zijn inmiddels al omgezet, maar toen was het boek al op de markt; sommige, en niet de minste, aspecten moeten nog worden omgezet. Europese verordeningen – die dus niet in Belgisch recht moeten worden omgezet – hebben Hendrik en ik overigens uit het Huldeboek geweerd. Het is nu al een klepper van 1300 bladzijden...

Maar bon, dat wil zeker niet zeggen dat het Huldeboek uit 2018 niet meer actueel is. De laatste richtlijnen zetten het auteursrecht niet op zijn kop. Er komen alleen nog wat, behoorlijk wat eigenlijk, regels bij. Hendrik en ik zullen binnen enige tijd waarschijnlijk niet aan een vijfde uitgave kunnen ontsnappen. En onze dierbare coauteurs ook niet. Ze zijn bij deze verwittigd (lacht).

Die Copyright Package waarover u het zonet had, wat houdt dat juist in?

“In 2015 kondigde de toenmalige Europese Commissie aan dat ze een strategie voor een digitale eengemaakte markt voor Europa wou ont-plooien en maakte ze van een ‘moderner’ Europees auteursrecht een van haar speerpunten.

Dat wil uiteraard niet zeggen dat ze *from scratch* moest beginnen. Integendeel, de Commissie kon en moest voortbouwen op wat er in deze materie al gebeurd was tijdens de voorgaande legislaturen. Op dat ogenblik waren er al meer dan 10 richtlijnen over het auteursrecht.

Je moet weten dat het auteursrecht nooit “in zijn geheel” is aangepakt geweest op Europees niveau. De Europese wetgever heeft altijd een ‘stukje’ auteursrecht geregeld: gaande van regels die specifiek voor computerprogrammatuur moesten gelden tot regels die het beheer van het auteursrecht door collectieve beheersvennootschappen zoals SABAM, betroffen.

In die *Copyright Package* zitten eigenlijk 3 richtlijnen en 2 verordeningen. Zij pakken opnieuw enkele zaken aan. Ik denk aan de mogelijke kosteloze raadpleging van online abonnementsdiensten zoals

Netflix als de abonnee tijdelijk in een andere lidstaat van de EU verblijft via de verordening ‘portabiliteit’. Ik denk ook aan het voorzien van bijkomende uitzonderingen op het auteursrecht voor personen met een leeshandicap, geïnspireerd door een internationaal verdrag uit 2014, waarvoor én een richtlijn én een verordening is uitgevaardigd. Dan is er nog de zogenoemde omroeprichtlijn, een behoorlijk technische richtlijn, die een bestaande richtlijn uit 1993 over het uitzenden van beschermde werken via satellieten en het doorgeven van beschermde werken via de kabel komt aanvullen. En dan is er natuurlijk die felbesproken DSM richtlijn waarover ik het al had, die eigenlijk een zeer brede waaier aan bepalingen bevat.

Je ziet, het Europees auteursrecht blijft dus ‘fragmentair’ geregeld. Dat is gans anders dan het merkenrecht bijvoorbeeld, waar je van een echt Europees eengemaakt recht kan spreken.

Hoe komt dat?

“Omdat het auteursrecht niet een louter economische aangelegenheid is zoals het merkenrecht, maar een culturele aangelegenheid, hetgeen de enorme gevoeligheden van de lidstaten verklaart.

En wat zijn dan de krachtlijnen van die DSM richtlijn?

“Wat ik de DSM richtlijn noem is officieel ‘richtlijn 2019/790 van 17 april 2019 inzake auteursrechten en naburige rechten in de digitale eengemaakte markt’. DSM is gewoon de afkorting van de Engelstalige uitdrukking ‘Digital Single Market’, dat bekt beter (lacht). Sommigen noemen het ook de ‘auteurs-

rechtrichtlijn’. Persoonlijk doe ik dat niet omdat er, zoals ik al zei, al zoveel richtlijnen bestaan over het auteursrecht, dat deze term volgens mij de lading niet kan dekken. Maar soit, iedereen is vrij de richtlijn te benoemen zoals hij dat wil; de Europese wetgever heeft ons geen verkorte naam van de richtlijn opgedron-gen – iets wat eigenlijk bij nader inzien misschien nog niet zo een slecht idee zou zijn voor de toekomst, dan benoemt iedereen in de Europese Unie tenminste op dezelfde manier eenzelfde richtlijn.

Om terug te komen op je vraag, de richtlijn bevat zowel bepalingen die specifiek het algemeen belang viseren als bepalingen die private belangen willen veilig stellen.

Met bepalingen die het algemeen belang viseren, denk ik aan de uitzonderingen op het auteursrecht. Zo moeten de lidstaten voor het onderwijs het digitaal gebruik van beschermde werken toelaten voor zover dat uitsluitend ter illustratie bij het onderwijs gebeurt. Iets wat al mogelijk was, maar nu bindend wordt voor de lidstaten. Voor instellingen voor cultureel erfgoed moeten lidstaten het mogelijk maken niet, of niet meer, in de handel zijnde beschermde werken, de zogenoemde ‘*out of commerce*’-werken, onder bepaalde voorwaarden op niet-commerciële wijze beschikbaar te stellen aan het publiek. En er wordt een nieuwe uitzondering geïntroduceerd voor de zogenoemde ‘*text and data mining*’, afgekort TDM. TDM staat voor een geautomatiseerde analysetechniek van een megagrote hoeveelheid digitale data om daarin patronen, trends en onderlinge verbanden te ontdekken. Kunstmatige intelligentie en het daarin vervatte *deep learning* is daar schatplichtig aan. Onder bepaalde, toch nog altijd

De ISP's moeten niet-toegestane content op hun platformen onbeschikbaar maken. En hier begeven we ons in de actuele discussie rond de filteringsmechanismen, en wat sommigen het risico op censuur op het internet zijn gaan noemen. ”

beperkte voorwaarden zal TDM met het oog op wetenschappelijk onderzoek voor onderzoeksorganisaties en instellingen voor cultureel erfgoed zijn toegestaan; daarbuiten voor iedereen maar onder nog beperktere toepassingsvoorwaarden want personen die auteursrecht op de aldus geanalyseerde werken kunnen laten gelden, kunnen zich dit gebruik voorbehouden en het dus niet toestaan.

Het zal niemand verrassen dat de toepassing van deze uitzonderingen in de toekomst nog vele vragen zal oproepen. Niet alles kan geregeld en gezegd worden in een richtlijn. Er blijft dus een grote rol weggelegd voor de rechtbanken, met aan de top het Hof van Justitie die natuurlijk een alsmear belangrijker rol speelt in de interpretatie van ons auteursrecht. De rechtsleer zal hopelijk ook een positieve rol kunnen spelen, toch een beetje richting geven aan een correcte toepassing van de nieuwe uitzonderingsbepalingen. Dat en *some common sense*...

U sprak ook van bepalingen die private belangen willen veilig stellen?

“ Ja, daarnaast wil de Europese wetgever sommige personen ‘sterken’. Ten eerste, de auteurs en de uitvoerende kunstenaars tegenover de personen die hun werken of prestaties willen exploiteren. De richtlijn voorziet enkele nieuwe regels in het kader van de exploitatiecontracten: de verplichte betaling van een ‘passende en evenredige’ vergoeding aan de auteurs en kunstenaars, de verplichte mededeling van informatie over bijvoorbeeld maar vooral de exploitatie-inkomsten aan de auteurs en kunstenaars - de transparantieplichting genoemd -, de mogelijkheid tot aanpassing van lopende contracten als de oorspronkelijk overeengekomen vergoeding onevenre-

dig laag blijkt te zijn en de mogelijkheid tot herroeping van een contract als het werk niet wordt geëxploiteerd en de auteur of kunstenaar daarvan afhankelijk is omwille van het feit dat hij zijn rechten heeft overgedragen of een exclusieve licentie heeft toegestaan.

Ten tweede krijgen Europese uitgevers exclusieve rechten voor het onlinegebruik van hun perspublicaties, die ze echter alleen maar kunnen invoeren ten overstaan van aanbieders van diensten van de informatiemaatschappij. Denk aan Google News. *En retour* moeten de persuitgevers de journalisten toelaten een graantje mee te pikken in deze exploitatie-inkomsten. Dit artikel, artikel 15 van de huidige richtlijn, artikel 11 in voorgaande ontwerp teksten, heeft veel inkt doen vloeien. Het is ook sterk aangepast. Er zijn veel uitsluitingen opgenomen, weblogs worden uitdrukkelijk niet meer geïndiceerd, hyperlinking valt uitdrukkelijk niet onder het nieuwe onlinerecht,... en het recht werd ook serieus ingeperkt. Het is een nieuw naburig recht, maar met een zeer beperkte draagwijdte en beschermingsduur: 2 jaar. Het valt af te wachten of dit recht de verwachte resultaten zal opleveren, temeer omdat we in het buitenland eerder negatieve antecedenten konden optekenen. In sommige landen waar de uitgevers rechten kregen, slonk het onlinegebruik van de perspublicaties waardoor de uitgevers in een soms nog slechtere situatie terecht kwamen.

Ten derde, is er het artikel 17 (oud 13) dat, samen met artikel 15 in verband

met de uitgevers, de twee meest besproken bepalingen van de richtlijn waren. Artikel 17 is dat overigens nog steeds, zoals onlangs ook duidelijk bleek uit een 2-daags congres over de richtlijn dat ik eind januari samen met enkele collega's in Brussel heb georganiseerd.

Is dat het fameuze ‘value gap’-artikel?

“ Ja, hoewel ik het nu correcter vind te spreken van het ‘*transfer of value*’-artikel. De ‘*value gap*’ was de aanleiding ervan. Het artikel beoogt natuurlijk niet die value gap te bestendigen, maar daar iets aan te doen. Door een zekere ‘*transfer of value*’ te realiseren. Hoe artikel 17 dat wil doen? In twee tijden. Maar eerst even kort uitleggen voor wie dat artikel 17 geldt.

In artikel 17 wordt de aanbieder van een onlinedienst voor het delen van content geïndiceerd, of de ‘*online content sharing service provider*’, soms afgekort als OCSS, een te moeilijke en te lange naam, reden waarom de meesten onder ons spreken van ‘platform’. Het zijn de ISP's die een grote hoeveelheid *user uploaded content* voor het publiek toegankelijk maken en promoten met een winstoogmerk. Concreet gaat het om Youtube *and the like*.

In eerste instantie stelt de richtlijn dat de platformen daarvoor de toestemming moeten vragen aan de rechthebbenden. Bedoeling daarvan is dat de platformen hiervoor licenties sluiten met de rechthebbenden en hen daarvoor een vergoe-

ding betalen. Vandaar *'transfer of value'*. Zo'n licentie zal tegelijk de gebruikers beschermen die beschermde content via dergelijke platformen uploaden, althans voor zover zij dat op niet-commerciële basis doen en hiermee geen significante inkomsten genereren. Maar de rechthebbers zijn niet verplicht dergelijke toestemming te verlenen.

In tweede instantie verklaart de richtlijn de zogenoemde *'safe harbour'*-principes ten gunste van ISP's uit de richtlijn betreffende de elektronische handel uit 2000 buiten toepassing. De ISP's moeten alles in het werk stellen om niet-toegestane content op hun platformen onbeschikbaar te maken én te houden. En hier begeven we ons in het midden van de actuele discussie rond de filteringsmechanismen, en wat sommigen het risico op censuur op het internet zijn gaan noemen. Iets waar we bij lange na nog niet zijn over uitgepraat.

We zijn over de richtlijn in zijn geheel nog lang niet uitgepraat trouwens. Het zou ons te ver leiden om alles hier in detail te bespreken. Misschien kan je de lezer verwijzen naar een eerste korte analyse van de *Copyright Package* in het tijdschrift *Auteurs & Media*, nummer 2018-2019/3. De slides van het tweedaags congres over de richtlijn eind januari zijn inmiddels ook gepost op de website van de Belgische Vereniging voor het Auteursrecht. En andere analyses zullen ongetwijfeld volgen. We moeten allemaal nu eerst de richtlijn proberen heel goed te begrijpen voor we incorrecte dingen zouden zeggen of doen.

Hoe beoordeelt u de richtlijn in zijn geheel? Goed of slecht?

Auteurs & Media
nummer 2018-2019/3.

Het tijdschrift *'Auteurs & Media'* behandelt alle juridische aspecten van het auteurs- en mediarecht. De leden van de verschillende redactieraden, samengesteld uit specialisten terzake, selecteren voor u rechtsleer, rechtspraak en de pertinente wetgevend actualiteit in deze twee domeinen. Een tweetalig tijdschrift met nationale en internationale informatie en met praktijkgerichte analyses.

4 nrs. per jaar, circa 1000 p. per jaar

“ Al bij al vind ik de richtlijn goed, niet uitstekend, maar goed. Op beleidsmatig en op juridisch-technisch vlak kon wellicht nog wat meer verwacht worden. Dat is ook aanleiding tot heel wat kritiek. Maar de richtlijn is wat ze is: een politiek compromis.

Eén ding vind ik wel van dat compromis: de richtlijn geeft een duidelijk signaal. De Europese wetgever heeft geen knieval gedaan voor de GAFA (GAFA is de afkorting waarmee wordt verwezen naar de internetgiganten Google, Apple, Facebook en Amazon) en is aan de zijde van de rechthebbers blijven staan.

En de richtlijn is een begin, iets waar kan op verder gebouwd worden. Zowel door de nationale wetgevers, - de énen zijn al wat innovatiever dan de anderen, maar

ze overleggen wel met elkaar en zouden dus ook moeten kunnen leren van elkaar, soms een beetje afkijken zelfs -, als door de Europese wetgever. Na 2026 kunnen we een eerste evaluatie van de richtlijn verwachten, en daarna misschien wat aanpassingen, weze het in *soft law*-vorm via aanbevelingen, wie weet. Intussen houdt het Hof van Justitie het huis hopelijk op orde.

Wat zullen we in de nabije toekomst nog meer in het auteursrecht mogen verwachten?

“ Eerst en vooral zal alle aandacht naar de omzetting van de DSM richtlijn gaan. Vooral artikel 17 blijft een complex verhaal.

Bedankt voor dit gesprek!

DIGITALE EN ANALOGE VERSPREIDING VAN AUTEURSWERKEN EN SOFTWARE

Aansluitend bij de bijdrage over recente evoluties in het auteursrecht, belichten we tot slot de problematiek van de analoge en digitale verspreiding van auteurswerken en software, via een nieuwe publicatie.

Het lijkt erop dat permanente eigendomsrechten van gedownloadde auteursrechtelijk beschermde werken meer en meer plaats zullen ruimen voor licenties en abonnementsdiensten.

Auteursrechtelijk beschermde producten komen via verschillende verspreidingskanalen tot bij de eindgebruiker. We blijven boeken, muziekalbums en andere lichamelijke goederen aankopen via traditionele systemen van analoge distributie. Software, auteurswerken en andere 'digitale inhoud' bereiken ons daarnaast steeds vaker via het internet. De consument betaalt dan niet voor een lichamenlijk goed, maar wel voor digitale data zoals gedownloadde e-boeken, of voor toegangsrechten zoals een online abonnement voor muziek of films.

Analoge en digitale verspreiding plaatst het recht voor nieuwe uitdagingen. Hoe ver laten intellectuele rechten hun titularis toe om de verhandeling en doorverkoop van hun producten te controleren? Welke rechtspositie heeft de eindgebruiker?

Dr. Simon Geiregat, postdoctoraal onderzoeker FWO aan de UGent, verdedigde in 2019 zijn doctoraat in de rechten over de uitputting van het auteursrecht in de digitale omgeving. Hij herwerkte zijn proefschrift tot de reeks 'Digitale en analoge verspreiding van auteurswerken en software'. Hierin doorkruist hij het hele privaatrecht op zoek naar de balans tussen rechthebbenden en gebruikers. De drie volumes bieden voor het eerst een omvattende analyse van hun distributie- en beschikkingsbevoegdheden in de Belgische rechtsorde.

Boek 1 focust op de intellectuele rechten bij analoge distributie in de Europese Unie. Onder welke omstandigheden worden de exclusieve rechten van auteurs en andere rechthebbenden op de verhandeling van lichamelijke exemplaren 'uitgeput'? Onder welke voorwaarden hebben eigenaars niet langer de toestemming nodig om beschikkingsdaden te stellen met dat soort exemplaren?

Boek 2 gaat in op de verspreiding via digitale weg. Een eerste luik analyseert of die leveringsvorm eigendomsoverdrachten meebrengt. Een tweede luik gaat na hoe het auteursrecht en de naburige rechten omgaan met digitale verspreiding. Die goederenrechtelijke en intellectueelrechtelijke bevindingen komen tot slot samen in een verbintenissenrechtelijk deel. Dat bespreekt de kwalificatie van overeenkomsten met digitale voorwerpen om de rechtspositie van eindgebruikers uit te klaren.

In boek 3 geeft de auteur een gedetailleerde analyse van het recht om diverse aangeschafte 'digitale producten' door te verkopen of over te dragen. Uitgebreide en kritische aandacht gaat naar de leer van de digitale uitputting van het auteursrecht in de EU én waar die stopt: ook het EU-constitutioneel recht, het gelijkheidsbeginsel, het gemeen overeenkomstenrecht, het consumentenrecht en de beloftes van blockchaintechnologie komen aan bod.

Digitale en analoge verspreiding van auteurswerken en software
 Simon Geiregat
 Intersentia • voorjaar/medio 2020 • circa 1400 p.
 3 volumes: vol. 1: Analoge distributie en uitputting; vol. 2: Digitale verspreiding; vol. 3: Herverkoop van digitale werken door gebruikers

DERDE ^{UITGESTELD} DAG VAN DE RECHTSSTAAT

In navolging van de twee vorige succesvolle edities wordt op 23 april 2020 een nieuwe Dag van de Rechtsstaat georganiseerd (www.dagvanderechtsstaat.be).

Het thema van de rechtsstaat blijft brandend actueel, onder meer door de vaak weerkerende discussie in eigen land over 'activistische' rechters en ook door de toenemende druk op de rechterlijke macht in EU-landen zoals Polen en Hongarije waardoor de onafhankelijke rechtsstaat zwaar onder druk komt.

Bart Willocx

Voorzitter van de rechtbank van de provincie Antwerpen, voorzitter vzw 400

Op 15 mei 2018 organiseerde de vzw 400 voor de eerste maal de Dag van de Rechtsstaat te Mechelen, als verlengstuk van het stadsfestival rond recht en rechtvaardigheid, OP.RECHT.MECHLEN (2016-2018). Met dit festival vierde Mechelen niet alleen 400 jaar rechtspraak in haar stad, met name in het Hof van Savoye, waar op vandaag nog steeds de rechtbank huist. Hiermee werden ook de fundamentele vrijheden waarop onze samenleving gebouwd is centraal gesteld. Via het rijke culturaanbod is het stadsfestival erin geslaagd justitie dichterbij de mensen te brengen en het grote publiek te laten nadenken over recht en rechtvaardigheid.

Op donderdag 23 april 2020 organiseert de vzw 400 in Mechelen de derde editie van de Dag van de Rechtsstaat. De vzw bestaat hoofdzakelijk uit de justitiële actoren van zetel, parket en balie te Mechelen en te Antwerpen, en werkt samen met het brede justitiële middenveld zoals de OVB, de HRJ, de rechtsfaculteit van de UA en de VJV.

De "Dag van de Rechtsstaat" beoogt de kennis over de rechtsstaat te vergroten, en het debat erover te stimuleren.

In de namiddag mikken de organisatoren op scholieren en studenten. Zij krijgen zicht op het concept rechtsstaat doorheen getuigenissen en een debat, en gaan ook zelf in groepjes in discussie aan de hand van casussen, onder de leiding van een magistraat of een advocaat. Er wordt ook gewerkt aan een verlengstuk van dit evenement op sociale media voor jongeren.

's Avonds realiseert de vzw 400 voor de derde keer een verzorgd programma, gepresenteerd door vaste waarde Guido Wevers en opgeluisterd met livemuziek.

Dit jaar wil de organisatie achteromkijken naar de recente en iets oudere geschiedenis en meer bepaald naar wat die ons kan

Hof Van Savoye, ook wel Paleis van Margaretha van Oostenrijk genoemd: zetel van de Grote Raad van Mechelen (1616-1795), en huidig gerechtshof te Mechelen

leren over de rechtsstaat, om dan terug vooruit te kijken nu de rechtsstaat meer dan voorheen onder druk staat en in vraag wordt gesteld.

Na bijzondere sprekers als 'schone handen' magistraat Gherardo Colombo, vicepresident van de Europese Commissie bevoegd voor de rechtsstaat Frans Timmermans en Prof. Geert Corstens, ex-president van de Hoge Raad der Nederlanden, engageerden zich ook voor de editie 2020 sprekers van hoge kwaliteit.

Er wordt gestart met de pakkende en zeer relevante getuigenis van een voormalige hoge magistraat en advocaat die zijn land is moeten ontvluchten omwille van zijn streven naar onafhankelijke rechtspraak.

Er zijn twee hoofdsprekers dit jaar waarvan Herman Van Goethem de spits afbijt. Hij is gekend als rector van de Universiteit Antwerpen, maar ook als jurist, historicus, hoogleraar en auteur. Zijn recente boek "1942. Het jaar van de stilte" beschrijft akelig nauwgezet de bestuurlijke collaboratie in dit cruciale oorlogsjaar in Antwerpen. Hij publiceerde ook over de koningskwesie en was curator van de in Mechelen gelegen kazerne Dossin. Het is uitkijken naar zijn analyse van het onderwerp vanuit zijn kennis van deze bijzondere periodes in onze geschiedenis.

Tweede hoofdspreker is de Nederlandse dichter, classicus en auteur Ilja Leonard Pfeijffer. Hij is gekend als schrijver van het boek "La Superba" waarvoor hij de Libris literatuurprijs won en voor zijn recente boek "Grand Hotel Europa". Eén van de thema's van dit boek is het verleden, en meer bepaald het verleden van Europa, een oud en moe geworden continent. Europa dreigt aan geschiedenis ten onder te gaan, maar wat met de rechtsstaat, een uniek stuk uit de nalatenschap van Europa?

De uitleiding gebeurt dit jaar door Yusra Benfquih. Zij doceert inzake ongelijkheid in het onderwijs aan de rechtsfaculteit van de Universiteit Antwerpen. Maar ze is meer dan een mensenrechtenjuriste. Ze is ook een getalenteerd schrijfster en *spoken word* artieste. Zij volgt het gebeuren de hele dag en sluit af met ongetwijfeld poëtische woorden die raken.

Plaats van het gebeuren is opnieuw het congrescentrum Lamot in Mechelen, op donderdag 23 april 2020. Net als de vorige jaren zijn ook nu een erkenning en punten aangevraagd bij de OVB in het kader van de permanente vorming van advocaten.

De Derde Dag van de Rechtsstaat wordt opnieuw georganiseerd met steun van Intersentia. Voor het volledige programma en inschrijvingen: www.dagvanderechtsstaat.be

UITGESTELD

DERDE DAG VAN DE RECHTSSTAAT
SAVE THE DATE
DONDERDAG 23 APRIL 2020
 Congrescentrum Lamot > 19.30 uur

MECHELEN
DAG VAN DE
RECHTSSTAAT

waar het recht
op staat

Op 7 mei 2019 vond de Tweede 'Dag van de Rechtsstaat' plaats. Hoofdgast was mr. Geert Corstens, de vroegere voorzitter van de Hoge Raad der Nederlanden. Van hem zijn de woorden: "De rechtsstaat behoort niet alleen een papieren verschijsel te zijn. Zij behoort in het dagelijks leven gestalte te krijgen. Wetgevers, bestuurders en rechters dienen daaraan een bijdrage te leveren maar dat geldt ook voor de burgers." Deze woorden blijven wij ter harte nemen.

De rechtsstaat is geen rustig bezit, zoals uit de actualiteit in binnen- en buitenland blijkt, en heeft nood aan debat en reflectie.

Thema: De rechtsstaat tussen gisteren en morgen.

Dr. Herman Van Goethem, Rector UAntwerpen en de Nederlandse succesauteur Ilja Pfeijffer hebben hun medewerking toegezegd.

www.dagvanderechtsstaat.be

BELGIAN LAWYERS FOR AFRICA

BELGIAN LAWYERS FOR AFRICA
It's legal to Care!

IT'S LEGAL TO CARE!

Hoe groot kan het contrast zijn?

In een vorig nummer van Emile & Ferdinand spraken we met 2 juristen (Younes Sebbarh & Gilles Leyssen) over juridische vragen en overwegingen omtrent hoogtechnologische artificial intelligence.

Nu iets helemaal anders, maar niet minder belangrijk. In oktober 2019 zakten Younes en Gilles samen met hun confrater Camille Degrave naar het verre Zambia om daar met hun eigen vzw 'Belgian Lawyers for Africa' een impact te maken.

Nu blikken we met hen terug op dit project. We vroegen tevens de drie oprichters wat we in de toekomst nog mogen verwachten van 'Belgian Lawyers for Africa – It's Legal to Care!'.

Emile & Ferdinand: 'Belgian Lawyers for Africa' (BLFA), wat houdt dat in?

“ De naam verklapt al veel – BLFA is het gevolg van drie jonge advocaten die de belofte hebben gedaan om hun steentje bij te dragen aan een betere wereld. Onze vzw richt zich op de duurzame ontwikkeling van de armste regio's in Afrika. De nadruk ligt hierbij vooral op de voorziening van zuiver water, door

de aanleg van waterputten, en voedselproductie.

Jullie hadden het over een belofte?

“ Dat klopt. Als student zijn we in 2015 naar Malawi gereisd om als vrijwilliger te helpen in een weeshuis. Dat heeft een diepe indruk nagelaten en voor het besef gezorgd dat we dankbaar moeten zijn voor het leven dat we

Younes SEBBARH, Advocaat Baker McKenzie (Rechts op de foto)
Gilles LEYSSEN, Advocaat FY Law (Midden op de foto)
Camille DEGRAVE, Advocaat NautaDutilh (Links op de foto)

Zijn er ook al zulke projecten gerealiseerd?

“ Absoluut, maar het beginpunt is natuurlijk het verzamelen van financiële middelen. Meteen na de oprichting zijn we dan ook gestart met de fundraising. We hebben 2 maanden lang ons concept zo veel mogelijk aan de man gebracht. Dat is intensief, maar wel efficiënt doordat het momentum blijft behouden. Hierbij hebben we ons in eerste instantie gefocust op advocatenkantoren om dan geleidelijk uit te breiden naar andere ondernemingen en natuurlijke personen. Op onze website kan je verschillende sponsorpakketten vinden die gekoppeld zijn aan een specifiek bedrag. Een platinum sponsor draagt bijvoorbeeld genoeg bij om een eigen waterput te bouwen.

In september 2019, vlak na de fundraising, hebben we onze eerste projecten opgestart in de Kazungula regio in Zambia. We zijn dan in oktober ter plaatse gegaan om toe te zien op de uitvoering van de werken. Het resultaat was de bouw

kunnen leiden. Ondanks het feit dat ons werk daar waardevol was, is de impact ervan beperkt op lange termijn. Dat zadelde ons met een wrang gevoel op, want we wisten dat er nog zo veel werk aan de winkel is. Daarom hebben we de belofte gedaan om ons ooit opnieuw in te zetten als we over voldoende middelen én het juiste netwerk zouden beschikken. Tijdens de zomer van 2019 overheerste het gevoel dat we er klaar voor waren. Vanaf dan is het snel gegaan en een aantal slapeloze nachten later was er BLFA. Voor ons is dit dé manier om ons leven in perspectief te zetten terwijl we een positieve bijdrage leveren. Dat houdt ons in balans.

Waarop is de vzw gericht?

“ Een noodzakelijke voorwaarde van leven is water en dat is ook de rode draad van onze organisatie. In de eerste plaats financieren we de bouw van waterputten in afgelegen regio's. Veel gemeenschappen zijn aangewezen op de watervoorziening van de omliggende dorpen. Elke dag opnieuw moeten zij kilometers wandelen onder een brandende zon om een aantal liter water te halen. Vaak is dit de taak van de kinderen omdat de ouders wat geld proberen te verdienen. Het beetje water dat zij kunnen meebrengen dient om te drinken en te eten. Het is onmogelijk om genoeg water te vervoeren voor de landbouw. Ons

hoofddoel is daarom om zoveel mogelijk mensen van drinkbaar water te voorzien. We leggen onze waterputten aan op strategische locaties in de nabijheid van scholen.

In een volgende fase bouwen we verder op de aanwezigheid van de waterput om de voedselproductie in de regio op te starten en te ondersteunen. Enerzijds door te voorzien in zaden en meststoffen. De oogst van het huidige seizoen dient dan weer als de basis voor het komende seizoen door gebruik te maken van de *seed saving*-techniek. Anderzijds voorzien we ook in maïsmeel en andere granen in afwachting van de eerste oogst.

van 3 waterputten, de voorziening van 15 scholen met zaden en meststoffen en de verdeling van 3000 kg maïsmeel in de armste regio's. Elke waterput voorziet gemiddeld een 100-tal huishoudens van een betrouwbare waterbron voor 15 jaar.

Hoe zijn jullie bij Zambia terechtgekomen?

De naam van onze vzw geeft natuurlijk een indicatie van de regio waarop we ons willen focussen, maar de keuze voor Zambia was gebaseerd op de schrijnende toestand op dat moment. Zambia is afgelopen jaar getroffen door extreme droogte. In een land waar 6,3 miljoen mensen niet over drinkbaar water beschikken is dat een regelrechte ramp. De teleurstellende oogst duwt de prijs van maïs en andere gewassen de hoogte in. De samenloop van omstandigheden heeft een zware tol geëist bij de Zambianen.

Op voorhand is het moeilijk om een beeld te vormen van wat je gaat aantreffen. We hadden natuurlijk onze ervaring van Malawi als referentie, maar de toestand was echt schrijnend. Wij kunnen het ons niet voorstellen dat we enkele dagen niet eten of een halve dag moeten wandelen om een jerrycan met water te vullen. Zulke momenten blijven je bij en daar zijn we erg dankbaar voor.

Hoe ga je te werk om iets op poten te zetten in afgelegen gebieden?

Zodra we hadden besloten om ons op Zambia te richten, zijn we op zoek gegaan naar een organisatie om mee samen te werken. We zijn terechtgekomen bij *The Butterfly Tree*, een Britse NGO die al sinds 2006 de lokale gemeenschappen ondersteunt. Na veel e-mailverkeer en een beknopte *due diligence* – we blijven advocaten natuurlijk – hebben we besloten om beroep te doen op hun lokale vrijwilligers. Dat netwerk is onontbeerlijk in een land waarvan je de taal niet machtig bent.

Vervolgens gaat de focus naar de projecten zelf. Samen met Jane, de oprichtster van *The Butterfly Tree*, hebben we dan onze projecten verder uitgewerkt en budgetten opgesteld. We hebben steeds samengewerkt met lokale ondernemingen als extra steun voor de economie, maar dat bemoeilijkt tegelijkertijd de organisatie.

Qua timing moesten de projecten afgerond worden tijdens onze periode in Zambia. Dat is veel werk op een korte termijn: de boormachines moesten worden vervoerd, de zaden moesten worden verdeeld over de scholen en de meest noodlijdende gebieden moesten voorzien worden met maïsmeel. Dat was achterafgezien de grootste uitdaging; in Afrika leeft iedereen volgens zijn eigen klok.

Zijn er ook moeilijkheden op jullie pad gekomen?

Er zijn zeker momenten geweest dat het niet gemakkelijk was. Zoals net aangehaald was de timing niet evident, maar ook het logistieke gedeelte heeft ons op de proef gesteld. Onze focus lag namelijk op afgelegen gebieden en dat betekent ook dat al het materiaal

ter plekke moet geraken. Denk dan bijvoorbeeld aan de vrachtwagen met de boorinstallatie, gereedschap, pijpleiding, cement enzovoort.

Onze eerste boorlocatie was op 3,5 uur rijden van onze uitvalsbasis en het merendeel van de route bestond uit onverhard terrein. De vrachtwagen moest dus eigenlijk dienen als terreinwagen. Je kan het al raden: tijdens de eerste rit heeft de vrachtwagen defecten. Dat heeft ons 5 dagen gekost en de planning kon meteen in de vuilnisbak. Tot overmaat van ramp leverde de eerste boring ook nog eens geen water op, een zogenaamde *dry borehole*. Achteraf gezien maken zulke omstandigheden de ervaring wel extra bijzonder.

Jullie werken als business lawyers bij Baker McKenzie, EY Law en NautaDutilh, hoe staan zij tegenover zulke initiatieven?

“We hebben in de eerste plaats geprobeerd om zo veel mogelijk te doen na het werk, maar het gebeurt al snel dat er overdag wat e-mails worden gestuurd. Die uren zijn dan natuurlijk niet “billable”, maar we hebben de volledige steun gekregen van onze kantoren. Naast de bestaande initiatieven waarvoor zij zich al inzetten, is het voor hen ook positief dat ze hun sociale verantwoordelijkheid kunnen opnemen via hun eigen advocaten. Onze kantoren zijn dan ook allemaal sponsor geworden van het project. EY Law heeft zelfs de bouw van een volledige waterput gefinancierd. Ook voor ons is dat een teken van waardering en een extra motivatie.

Wat is het volgende?

“In de nabije toekomst staan er 2 zaken centraal: onze interne organisatie en financiering. Als eerste willen we meer vrijwilligers betrekken in onze vzw. We hebben het gevoel dat veel mensen zich maar al te graag willen

inzetten voor een goed doel, maar dat ze vaak niet weten waar te beginnen. Met BLFA zoeken we mensen die een steentje willen bijdragen en tegelijkertijd de juridische beroepen in een positief daglicht plaatsen. Binnen de vzw kunnen we dan een sterke kerngroep samenbrengen met een duidelijke rolverdeling. Als we willen groeien, moeten we onze structuur durven aan te passen.

Deze uitbreiding moet ook voor een groter draagvlak zorgen. Het is niet de bedoeling dat de organisatie wordt vereenzelvigd met onze kantoren. Ons project is er een van juristen, die een bijdrage willen leveren en dat los staat van het kantoor waar je werkt. Uiteindelijk willen we een zo groot mogelijk engagement creëren.

Het tweede speerpunt is financiering. Als vzw ben je natuurlijk voor een groot deel aangewezen op de vrijgevigheid van anderen. We willen dit uitbreiden door ook evenementen te organiseren. Dat brengt niet alleen geld in het laatje, maar het zet de vzw ook nog eens positief in de schijnwerpers.

Staat het project enkel open voor advocaten?

“Nee, absoluut niet - in die zin kan onze naam wat misleidend zijn. Dat gezegd zijnde, zullen het wel advocaten en andere juridische beroepen (gerechtsdeurwaarders, bedrijfsjuristen enzovoort) zijn die het meeste affiniteit hebben met onze organisatie. We zullen in ieder geval geen hulp weigeren als die persoon geen advocaat of jurist is.

Wat voor evenement hebben jullie in gedachten?

“We durven groots te dromen. We delen alle drie dezelfde passie en dat is kickboksen, dus een boksgala is voor de hand liggend. De grote lijnen hebben we al in gedachten, maar de uitvoering volgt later. Het zou leuk zijn als we de kampen kunnen opdelen tussen verschillende beroepsgroepen. Dat geeft wat gezonde competitie, maar de sfeer en beleving staan natuurlijk centraal. In ieder geval:

To be continued...

Meer informatie over de vzw, de visie, de projecten,...
Of wil u doneren?
<https://www.belgianlawyers4africa.be/>

BELGIAN LAWYERS FOR AFRICA
It's legal to Care!

IN NOVEMBER 2020 GAAT HET EUROPEES OPENBAAR MINISTERIE VAN START

Uit het financieel verslag van de Europese Commissie voor 2017 blijkt dat de Europese begroting 1.370,4 miljard EUR uitgaven omvatte. In hetzelfde jaar werden 1.146 fraudegevallen gemeld, voor een totale waarde van 467,1 miljoen EUR. Het huidige systeem slaagt er niet in alle fraude te achterhalen, laat staan uit te roeien. Om strafbare feiten die de financiële belangen van de Europese Unie schaden op een meer efficiënte manier te vervolgen werd door de Europese Verordening 2017/1939 het Europees Openbaar Ministerie (EOM) opgericht.

**Francis
Desterbeck**

Voorzitter van ivzw centrum voor de studie van het Europees Strafrecht, eerste advocaat-generaal bij het Hof van beroep Gent

'Strafbare feiten, die de financiële belangen van de Unie schaden'

De bevoegdheid van het EOM is beperkt tot het opsporen, vervolgen en voor de rechter brengen van de daders van strafbare feiten die de financiële belangen van de Unie schaden en van daarmee onlosmakelijk verbonden strafbare feiten. De Europese Commissie zou deze bevoegdheid graag uitbreiden tot grensoverschrijdende terroristische misdrijven, maar daarvoor is de vereiste consensus nog niet gevonden.

Wat de feiten zijn, waarvoor het EOM nu reeds bevoegd is, wordt verduidelijkt in Richtlijn 2017/1371, de zgn. PIF-Richtlijn. Die feiten betreffen fraude met betrekking tot uitgaven en ontvangsten van de Unie, grensoverschrijdende BTW-fraude, witwassen van activa die zijn verkregen door fraude met de begroting van de Unie, actieve en passieve corruptie of verduistering waardoor de financiële belangen van de Unie worden geschaad, en deelname aan een criminele organisatie, gericht op het plegen van strafbare feiten ten opzichte van de EU-begroting.

In principe moet het schadebedrag per fraudegeval 10.000 EUR bedragen. Voor grensoverschrijdende BTW-fraude geldt een minimaal schadebedrag van 10 miljoen EUR.

België heeft de PIF-Richtlijn voor een stuk geïmplementeerd door de Wet van 9 december 2019 tot wijziging van de algemene wet inzake douane en accijnzen en het wetboek van de belasting over de toegevoegde waarde (BS, 18 december 2019).

Wie doet mee?

22 lidstaten doen mee. Hongarije, Ierland en Polen nemen niet deel en zijn dat evenmin van plan. Zweden twijfelt, maar heeft tot nog toe niets beslist. Denemarken beschikt over een permanente uitzondering of 'opt-out' inzake Binnenlandse Zaken en Justitie en neemt evenmin deel.

Het EOM zal dus ook moeten optreden in lidstaten, die geen deel uitmaken van zijn structuur, en met derde landen, niet-lidstaten.

Een aparte structuur

Het EOM wordt gevestigd te Luxemburg en vormt één dienst, georganiseerd op een centraal niveau en een gedecentraliseerd niveau.

Op centraal niveau vinden we de hoofdaanklager en 22 Europese aanklagers, één per deelnemende lidstaat, die samen een college vormen. Er zijn ook permanente kamers, die bestaan uit een voorzitter en twee vaste leden.

Op het gedecentraliseerd niveau worden in de lidstaten gedelegeerd Europese aanklagers benoemd, die de zaken, aangebracht door een Europese aanklager of door een permanente kamer, in samenspraak en onder toezicht van het centraal niveau verder onderzoeken en in naam van het EOM voor de rechter brengen in overeenstemming met hun nationaal recht en de EOM-Verordening.

Een Europese Verordening heeft een rechtstreekse werking in de lidstaten. Wetgeving tot omzetting van een Verordening in het nationale recht is dus niet nodig. Wat de functies van Europese aanklager en gedelegeerd Europese aanklager betreft werd in het Gerechtelijk Wetboek door de Wet van 5 mei 2019 houdende diverse bepalingen in strafzaken en inzake erediensten, en tot wijziging van de wet van 28 mei 2002 betreffende de euthanasie en van het Sociaal Strafwetboek (BS, 24 mei 2019) een nieuw artikel 309/2 ingeschreven, dat hun benoemingsvoorwaarden en statuut regelt.

Een probleem, dat de wetgever niet heeft geregeld, is de rol van de douane, die in de praktijk een grote rol speelt bij de inning van de eigen inkomsten van de Unie en de controle hierop. Daarenboven oefent de douane de strafvordering uit in de materies, die tot haar bevoegdheid behoren. In de werking van het EOM speelt de douane wat België betreft evenwel geen rol, want voor de wet moet een gedelegeerd Europees aanklager magistraat zijn, en dat zijn douaniers niet. Op dit punt moeten dus concrete werkafspraken gemaakt worden.

Hoofdaanklager door de Raad van de Unie aangewezen

Op 14 oktober 2019 stemde de Raad van de EU in met de aanwijzing van de Roemeense Laura Codruța Kövesi als eerste Europese hoofdaanklager. Deze aanwijzing moet nu nog door het

Het Misdrif & Fiscale fraude

Francis Desterbeck

Dit werk gaat dieper in op de eigenheid van het fiscaal strafrecht en strafprocesrecht, met aandacht voor verwante misdrijven, die in de praktijk vaak samen met fiscale misdrijven worden vervolgd.

Larcier • 2019 • 122 p.

Europees Parlement bevestigd worden.

De aanwijzing van een Roemeense magistraat kan bij niet-kenners misschien wat eigenaardig overkomen, maar wie de Roemeense inspanningen uit het verleden inzake corruptiebestrijding kent is hierover veel minder verbaasd.

Toen Roemenië kandidaat-lidstaat werd had het land zware problemen inzake mensenrechten en corruptie. De Unie eiste dat deze zouden aangepakt worden vooraleer het land tot de Unie toetrad, en dat gebeurde ook.

In 2002 werd het anti-corruptieparket DNA ('Direcția Națională Anticorupție') opgericht, dat heel degelijk werk verrichtte. Toen Roemenië in 2007 effectief lid van de Unie werd moest het beloven de hervormingen inzake respect voor de mensenrechten en inzake corruptiebestrijding onverminderd voort te zetten. Onder toezicht van de Commissie werden in dat verband jaarlijks vooruitgangrapporten opgemaakt.

De opgang en neergang van de DNA

Sinds enkele jaren gaat het opnieuw mis. Enkele hoge politici en bekende figuren werden door de DNA voor de rechter gedaagd en de politieke wereld reageerde. De bevoegdheden van de instelling werden beperkt en er kwamen managementevaluaties die, U raadt het nooit, vernietigend uitdraaiden voor de directie. In de corruptieperceptie-index van de NGO Transparency International zakte Roemenië in de afgelopen jaren van de 48e plaats in 2016 over de 59e plaats in 2017 en de 61e plaats in 2018 naar de 70e plaats nu, van 183 landen wereldwijd. Het land wordt nu als het tweede meest corrupte land van de Unie gepercipieerd, na Bulgarije, dat op plaats 74 staat. Ter vergelijking: België staat in de lijst op nummer 17.

Laura Kövesi, die door de Unie uitdrukkelijk werd geprezen voor de manier, waarop ze de corruptie in haar land aanpakte, heeft het anti-corruptieparket DNA geleid tot juli 2018. Toen werd ze aan de kant geschoven.

In augustus 2018 kwam de bevolking massaal op straat om tegen de beknotting van de strijd tegen de corruptie te protesteren. Er vielen onder de betogers toen 400 gewonden. In de zomer van 2019 volgden nieuwe betogingen.

Kövesi werd door het Europees Parlement naar voor geschoven als mogelijke Europese hoofdaanklager, maar toen ze in maart 2019 haar kandidatuur voor het parlement wou komen toelichten werd haar door de Roemeense autoriteiten verboden het land te verlaten.

Ze hield echter voet bij stuk, en slaagde erin haar kandidatuur te handhaven.

En het onderzoek dan?

Vooraleer fraudegevallen worden vervolgd moet eerst onderzoek gebeuren, en daartoe moet het EOM een beroep kunnen doen op partners. Als belangrijkste partners worden Eurojust, Olaf en Europol genoemd.

Om de samenwerking met het EOM te verbeteren werd bij Verordening 2018/172 het Agentschap van de Europese Unie voor justitiële samenwerking in strafzaken opgericht, dat in de plaats komt van het vroegere Eurojust. Een belangrijke taak van het 'nieuwe' Eurojust is de ondersteuning van het EOM bij de justitiële samenwerking met niet-deelnemende lidstaten en derde landen.

Eveneens om de samenwerking met het EOM te verbeteren wordt de Verordening 883/2013, dat de werking van de anti-fraudedienst Olaf regelt, herzien. Controles worden efficiënter, Olaf krijgt toegang tot bankrekeningen en er komen nieuwe instrumenten om BTW-fraude te bestrijden. Olaf blijft ook bevoegd om onderzoeken naar fraude en corruptie te voeren in de lidstaten, die niet aan het EOM deelnemen.

Tenslotte is Europol, anders dan zijn naam laat vermoeden, geen politiedienst op zich. Voor het EOM wordt het evenwel

In voorbereiding:

Essentieel Wetboek Bestrijding van witwaspraktijken en terrorismefinanciering

Michaël Fernandez-Bertier, Francis Desterbeck, Philippe de Koster, Arnaud Lecocq & Alexandra El-Khoury

De codex biedt een handige verzameling van relevante teksten i.v.m. de bestrijding van witwaspraktijken en terrorismefinanciering witwassen van geld en financiële sancties. Met bijzondere aandacht voor de risicogebaseerde aanpak.

Intersentia • Medio 2020 • circa 600 p.

Duiding Beslag en verbeurdverklaring in strafzaken

Francis Desterbeck & Jan Van Droogbroeck (eds.)

Artikelsgewijze commentaar bij de wet- en regelgeving in verband met beslag en verbeurdverklaring in strafzaken (m.i.v. de douanewetgeving en internationale aspecten).

Intersentia • Nieuwe herwerkte editie • medio 2020 • circa 750 p.

een belangrijke verstrekker van informatie, en kan het ook analytische ondersteuning leveren. Ter zake worden nu volop werkafspraken gemaakt.

De nieuwe instelling, het EOM, is dus het resultaat van een grondige jarenlange voorbereiding. Dit laat het beste verhopen voor haar werking, die we kunnen verwachten vanaf 20 november 2020. En die goede werking is in het belang van ons allemaal, want Europees geld is bestemd voor het welzijn van haar burgers, en niet voor de portemonnee van criminelen en fraudeurs.

KIJK EENS MET ANDERE OGEN NAAR UW PENSIOEN

WWW.IBIS-ADVERTISING.COM

**UIT VOORZORG ... NU DENKEN AAN LATER
MET HET VRIJ AANVULLEND PENSIOEN VOOR ZELFSTANDIGEN (VAPZ)
EN DE PENSIOENOVEREENKOMST VOOR ZELFSTANDIGEN (POZ)**

**ONTDEK ONZE PENSIOENPRODUCTEN
VOOR ADVOCATEN, GERECHTSDEURWAARDERS
EN ANDERE ZELFSTANDIGEN**

Hebt u vragen of wenst u een gepersonaliseerd voorstel,
mail gerust naar info@vkag.be of bel naar 02 534 42 42

GULDEN VLIESLAAN 64, B-1060 BRUSSEL - INFO@VKAG.BE - WWW.VKAG.BE

IBP toegelaten op 30/07/2007 onder nr. 55002

→ **STUDIEDAG: CAPITA SELECTA ENERGIERECHT 2019**

28 mei 2020 - Provinciehuis Leuven
Voorzitters: Kurt Deketelaere en Bram Delvaux

→ **STUDIEDAGEN: DE VLAAMSE CODEX RUIMTELIJKE ORDENING VAN A TOT Z**

29 mei 2020 en/of 5 juni 2020 - Zebrastraat Gent
Bart De Becker

→ **SERVO-TRAINING: HOU STRESS EN BURN-OUT OP EEN AFSTAND (TWEË CURSUSDAGEN)**

5 en 19 juni 2020 OF 7 en 28 augustus 2020 - Koningsteen Kapelle-op-den-Bos
Jeff Keustermans

→ **STUDIENAMIDDAG: ECHTSCHEIDING: TWEE ACTUELE TOPICS**

11 juni 2020 - Salons van Edel Antwerpen
Steven Brouwers en Sofie Longerstay

→ **STUDIENAMIDDAG: HOE OP EEN BTW-VRIENDELIJKE WIJZE VASTGOED TER BESCHIKING STELLEN?**

16 juni 2020 - Serwir Hotel Sint-Niklaas
Geert De Neef en Willy Huber

→ **STUDIEDAG: WVV: KNELPUNTEN DOOR SAMENLOOP MET ANDERE WETTEN**

2 juli 2020 - Zebrastraat Gent
Rik Crivits, Jens Vrebos, Sofie Longerstay en Henri Derycke

→ **STUDIEDAG: VERBINTENISSENRECHT ANNO 2020: 4 ACTUELE TOPICS**

25 augustus 2020 - De Lozen Boer Lochristi
Ignace Claeys, Frederik Peeraer en Alois Van Oevelen

→ **STUDIENAMIDDAG: ONDERNEMINGEN IN MOEILIKHEDEN: 2 ACTUELE TOPICS**

22 september 2020 - Salons van Edel Antwerpen
Rik Crivits, Astrid Lescouhier, Lore Rammeloo en Jens Vrebos

→ **STUDIEDAG: VASTGOEDVERWERVING**

22 september 2020 - Huis van de Bouw Gent
Filip Mees en Paul Van Eesbeeck

→ **MASTERCLASS: INSOLVENTIE - UPDATE NA 2 JAAR BOEK XX WER EN 1 JAAR WVV**

29 september 2020 - 3Square Gent
Pieter Van Aerschot en Dave Pardo

→ **THEMADAG: OVERHEIDSOPDRACHTEN ANNO 2020**

2 oktober 2020 - Huis van de Bouw Gent
Peter Teerlinck, Kristof Uytterhoeven, Stephanie Moras, Maarten Somers, Carlo Cardone, Peter Flamey, Bob Martens, Andi Zrza, Elke Casteleyn, Neil Braeckvelt en Evelien Vanhauter

→ **STUDIENAMIDDAGEN EN/OF -AVONDEN: BALANSLEZEN VOOR JURISTEN EN HUN MEDEWERKERS**

6 EN/OF 13 oktober 2020 - Intersentia Mortsel / 20 EN/OF 27 oktober 2020 - Huis van de Bouw Gent / 12 EN/OF 19 november 2020 - Hotel Stiermerheide Genk
Eddy Roegiers

→ **STUDIENAMIDDAG: LIQUIDATIE VAN VENNOOTSCHAPPEN ANNO 2020**

9 oktober 2020 - Huis van de Bouw Gent
Werner Huygen, Peter Suykens en Anne-Sophie Van Den Bosch

→ **STUDIEDAG: STRUCTURELE SCHULDPROBLEMEN: CAPITA SELECTA**

16 oktober 2020 - Holiday Inn Gent Expo Gent
Johan Vannerom, Bertel De Groote en Koenraad De Greve

→ **STUDIEDAG: ONTSLAGRECHT: EEN STAND VAN ZAKEN**

23 oktober 2020 - Holiday Inn Gent Expo Gent
Sabine Vanoverbeke, Stijn Demeestere, Isabel Plets en Dieter Dejonghe

→ **LUNCHSEMINARIE: GDPR IN UW ADVOCATENKANTOOR**

27 oktober 2020 - Huis van de Bouw Gent
Olivier Sustronck

→ **STUDIEDAG: VASTGOEDPROJECTEN: 4 ACTUELE TOPICS**

3 december 2020 - Huis van de Bouw Gent
Siegfried Busscher, Joost van Riel, Rik Crivits, Jens Vrebos, Frank Burssens en Simon Verhoeven

→ **STUDIENAMIDDAG: SOCIALE INSPECTIE: EEN UPDATE NA DE UITBREIDING VAN HAAR BEVOEGDHEDEN**

4 december 2020 - Huis van de Bouw Gent
Daan De Backer en Veerle Van Keirsbilck

* De opleidingen van Intersentia zijn momenteel tot zeker 27 mei 2020 geannuleerd en verschoven naar nieuwe data (zie hierboven).

Blijf in alle geval op de hoogte van nieuwe data / nieuwe opleidingen. >> Abonneer u op onze nieuwsbrief "Studiedagen": www.intersentia.be/nl/newsletter

INFORMATIE EN INSCHRIJVINGEN:

INTERSENTIA | studiedag@intersentia.be
Online inschrijven via
www.intersentia.be/opleidingen

Ontdek het overzicht van onze opleidingen op www.intersentia.be/opleidingen

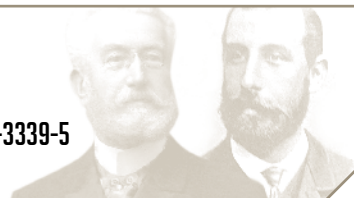
> **SURF NAAR WWW.INTERSENTIA.BE**

voor een overzicht van publicaties en opleidingen

FOLLOW US ON

GAZLARNL16
ISBN : 978-1-1010-3339-5

BENT U NOG NIET GEABONNEERD OP EMILE & FERDINAND?

Abonneer u gratis via het online formulier op www.larcier.com/nl/in-de-kijker/emile-ferdinand.html